

Dyslexieprotocol

Inhoud

Hoofdstuk 1: Inleiding

- 1.1 Doel van het dyslexieprotocol
- 1.2 Begripsbepaling

Hoofdstuk 2: Dyslexiebeleid

- 2.1 Basisprincipes voor een goed dyslexiebeleid
- 2.2 Het dyslexiebeleid op het CLD
- 2.3 Leerlingen en het dyslexiebeleid
- 2.4 Docenten en het dyslexiebeleid
- 2.5 Ouders en dyslexiebeleid

Hoofdstuk 3: Signaleren en onderzoek

- 3.1 Aanmelding
- 3.2 Onderzoek
- 3.3 De dyslexiepas
- 3.4 Mogelijke faciliteiten
- 3.5 Faciliteiten voor eindexamenkandidaten
- 3.6 Dispensatie
- 3.7 Remedial teaching

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Doel van het dyslexieprotocol

Het eerste doel van dit dyslexieprotocol is om leerlingen, ouders en docenten in te lichten over de procedures, mogelijkheden voor begeleiding en beperkingen die gelden wanneer een leerling dyslexie heeft.

Het tweede doel van dit protocol is leerlingen met dyslexie te begeleiden door middel van vastgestelde procedures en afspraken. Deze afspraken gelden voor:

- Leerlingen
- Ouders
- Mentoren
- Docenten
- Teamleiders
- Remedial Teacher
- Zorgcoördinator

Dit protocol is een basis van waaruit de zorg voor leerlingen met dyslexie wordt vastgesteld en vormgegeven. Wij willen als school leerlingen met dyslexie op cognitief en sociaal-emotioneel niveau serieus nemen, hun problemen vroegtijdig signaleren en deze op een adequate wijze aanpakken. De basis voor effectief onderwijs aan leerlingen met dyslexie is een stimulerende leeromgeving en goed onderwijs. Het is noodzakelijk de grenzen van de hulp aan te geven, omdat de school niet voor elke vorm van leerproblemen voldoende kennis en middelen ter beschikking heeft.

1.2 Begripsbepaling

Dyslexie betekent letterlijk: niet kunnen lezen. Hoewel spellingproblemen officieel worden aangeduid met dysorthografie, schaarst men ze doorgaans onder de term dyslexie. Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau (Bron: Stichting Dyslexie Nederland).

Het gaat om een ernstige hardnekkige lees- en/of spellingsachterstand, hoewel er voldoende gelegenheid tot leren is geweest en de leerling over voldoende cognitieve capaciteiten beschikt.

De school verstaat onder een dyslectische leerling: een leerling waarbij officieel dyslexie is vastgesteld (de verklaring dient te voldoen aan de richtlijnen zoals deze zijn opgesteld door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW)). Er is over hem/haar een rapport gemaakt waarin door een erkend deskundige (een psycholoog met registratie of een orthopedagoog generalist) wordt verklaard dat de betreffende leerling in aanmerking komt voor de afspraken met betrekking tot dyslectische leerlingen. Een kopie van het rapport met bijbehorende verklaring dient in het leerling-dossier te zijn opgenomen.

Hoofdstuk 2: Het dyslexiebeleid

2.1 Basisprincipes voor een goed dyslexiebeleid

De basis voor het dyslexiebeleid op het CLD zijn de regels en richtlijnen die zijn opgesteld vanuit de overheid. Het volgende wordt gesteld: Een leerling met een beperking moet het onderwijs kunnen doorlopen op een manier die aangepast is aan zijn mogelijkheden. Dit is geen gunst, maar een recht: dit is wettelijk geregeld. Dyslexie wordt in dit kader als beperking erkend. De diagnose dyslexie geeft, volgens artikel 55 van het Eindexamenbesluit en artikel 19 van het Besluit Staatsexamens 1978 de leerling meer tijd bij toetsen tijdens het schoolexamen en het centraal schriftelijk examen.

Naast de bovengenoemde uitgangspunten van de overheid, heeft het CLD ook een vijftal uitgangspunten rondom de opvang en de begeleiding van dyslectische leerlingen vastgesteld;

1. Extra aandacht zoveel mogelijk binnen de klassikale lessen.
2. Begeleiding is er op gericht om de leerling met minimale inspanning – en dat kan soms nog veel zijn- een maximaal resultaat te laten behalen.
3. Begeleiding mag niet alleen beperkt blijven tot de brugklas maar moet de gehele schoolloopbaan kunnen betreffen. Dit betekent mogelijk een doorlopende begeleiding.
4. Een positieve, accepterende houding m.b.t. dyslexie en dyslectische leerlingen door de gehele schoolorganisatie en alle personeelsleden.
5. De leerling is het uitgangspunt. Het streven is samen met de leerling naar oplossingen te zoeken, waarbij de leerling medeverantwoordelijk is voor zijn/haar leerontwikkeling en de omgang met zijn/haar leerproblematiek.

2.2 Het dyslexiebeleid op het CLD

Onze school heeft een jarenlange traditie in begeleiding van leerlingen. Onze zorg voor de dyslectische leerling is onderdeel van de totale integrale leerlingenzorg, zoals die is neergelegd in het schoolplan. Voor de school als geheel geldt dat zij een hoogstpersoonlijke, stimulerende en veilige werkomgeving wil zijn voor alle leerlingen.

Dit protocol zorgt ervoor dat alles wat is afgesproken met betrekking tot de bijzondere begeleiding van dyslectische leerlingen inzichtelijk is voor leerlingen, ouders, docenten en de schoolleiding. Het protocol zal regelmatig geactualiseerd worden.

Door haar dyslexiebeleid wil het CLD de leerlingen, de ouders van de leerlingen en andere belanghebbenden informeren over de aanpak van lees- en spellingmoeilijkheden en dyslexie. Dit doet zij door aandacht te schenken aan de volgende aspecten:

1. De wijze waarop instromende leerlingen van wie is vastgesteld dat zij dyslexie hebben (dus waarvan de ouders of de aanleverende school een dyslexierapport met een verklaring kan overleggen) worden begeleid.
2. Het signaleren van leerproblemen en dyslexie. Dit kan leiden tot nader extern onderzoek, waarbij de diagnose dyslexie wordt gesteld met daarbij behorende dyslexieverklaring. In het dyslexierapport kunnen concrete handelingsadviezen staan.
3. Het zorg dragen voor zodanige onderwijskundige, pedagogische-didactisch en 'adaptieve' contexten door de vakdocenten dat er een situatie ontstaat waarin leerlingen met leerbelemmeringen (zoals dyslexie) optimale ontwikkelingskansen krijgen gedurende hun gehele schoolperiode.

4. Het zorg dragen voor faciliteiten en het bepalen en concreet toepassen van compensaties bij bepaalde vakken, de wijze waarop de leervorderingen worden overhoord en becijferd.

2.3 Leerlingen en het dyslexiebeleid

Sommige leerlingen hebben extra uitdaging nodig bij hun schoolwerk, terwijl andere leerlingen extra ondersteuning nodig hebben. Wij kiezen ervoor die extra uitdaging en die extra ondersteuning te geven. Een dyslectische leerling kan problemen hebben met:

- Automatiseren – de directe woordherkenning (het technisch lezen) – het onthouden van woordbeelden (de spelling) – het onthouden van losse gegevens (jaartallen, woordjes, plaatsnamen, formules) – et uitvoeren van twee of meer handelingen tegelijk (schrijven en luisteren).
- Taalontwikkeling – het aanleren van nieuwe woordbeelden – het horen van klankverschillen in woorden – de uitspraak
- Concentratie – het richten van de aandacht – het vasthouden van de aandacht (werkgeheugen)
- Sociaal emotionele ontwikkeling – het telkens leveren van een grote inspanning (zelfvertrouwen en motivatie)
- Links/Rechts onderscheid
- Tijdgevoel

De eerste tijd in het voorgezet onderwijs is van groot belang hoe de leerling zijn mogelijkheden om bijvoorbeeld vreemde talen te leren zal inschatten. Dyslectische leerlingen zetten zich veelal bovengemiddeld in om een krappe voldoende te halen. Daardoor kunnen ze gaan twijfelen aan hun mogelijkheden, met name bij talen. We willen voorkomen dat leerlingen onnodig falen en hun motivatie verliezen. Spanningen, faalervaringen en dientengevolge een lage zelfwaarderingen maken het leren moeilijk. Slechte resultaten, negatieve verwachtingen, faalangst en vermijdingsgedrag kunnen nog slechtere resultaten tot gevolg hebben. Wij willen een neerwaartse spiraal helpen voorkomen. Dyslexie is voor de leerling geen excuus om zich minder in te spannen. De leerling moet met hulp onderzoeken wat voor hem de beste manier van leren is. Hij moet ook zelf hulp leren vragen als dat nodig is. De school zorgt voor een omgeving waarin het leerprobleem geaccepteerd wordt en waarbij de plichten van de leerling wel duidelijk blijven. Docenten zullen stimuleren en positieve feedback geven. Tenslotte dient opgemerkt te worden dat de school in goede samenwerking met ouders, leerling en docenten wil komen tot optimale resultaten, rekening houdend met de beperking. Dit kan alleen met volledige inzet van *alle* betrokkenen. Het dyslexieprotocol is daarbij een belangrijk hulpmiddel.

2.4 Docenten en het dyslexiebeleid

In de door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen uitgegeven publicatie “Dyslexie: van theorie naar praktijk in de klas” en in het eerder verschenen “Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs” wordt de schijnwerper gezet op de ondersteuning door de 1^e lijn: zorg op klassenniveau door de docenten en de mentoren. Deze publicaties bieden veel informatie. Hoe docenten dyslectische leerlingen kunnen helpen zou als volgt samengevat kunnen worden: accent leggen op de specifieke mogelijkheden van de dyslectische leerling en door het toepassen van didactische principes als; accepteren, corrigeren, stimuleren, compenseren en dispenseren. Bovendien kunnen docenten de dyslectische leerlingen helpen door het bieden van extra instructie. Om de begeleiding van de dyslectische leerlingen te optimaliseren dient de deskundigheid van docenten op dit gebied uitgebreid te worden. In de vorm van studiedagen en/of scholing zal daartoe gelegenheid gegeven worden. Tevens is er in de school voldoende informatie over dyslexie beschikbaar. Deze informatie kan men opvragen bij de remedial teachers. Aan het begin van

elk schooljaar wordt door de remedial teacher een faciliteitenlijst opgesteld. Deze lijst met de namen van o.a. alle dyslectische leerlingen wordt in het informatieblad voor docenten gepubliceerd. In een van de eerste nummers van de nieuwsbrief wordt een overzicht gegeven van de faciliteiten die op de dyslexiepassen worden vermeld. Daarnaast wordt deze informatie verwerkt in Magister. Docenten, ook de nieuwe, kunnen zo snel weten welke leerlingen in hun klas(sen) dyslectisch zijn. Een herziene lijst wordt na de screening in de tweede periode van het schooljaar uitgebracht en ook in de nieuwsbrief gepubliceerd. De mentor neemt een centrale plaats bij het onderhouden van de contacten met de leerling, de ouders, vakleerkrachten, remedial teacher en eventuele andere specialisten binnen en buiten de school.

2.5 Ouders en het dyslexiebeleid

Op de basisschool is een leerling soms in staat de lees-en spellingproblemen zo te compenseren dat deze problematiek bij de leerling wel opvalt, maar niet ernstig genoeg lijkt te zijn voor een dyslexieonderzoek. In het voorgezet onderwijs krijgt de leerling te maken met meer talen en met lange, ingewikkelde teksten. Bovendien wordt er van de leerling een hoger verwerkingstempo verwacht. Zo kan het voorkomen dat de problematiek pas in het voortgezet onderwijs echt een belemmering wordt. Als er problemen worden gesignaleerd op het gebied van lezen en spelling is het eerste aanspreekpunt de mentor.

Ouders van dyslectische leerlingen weten dat hun kinderen extra inspanningen moeten doen om onze school te doorlopen. Ouders moeten voldoende geïnformeerd zijn over het dyslexiebeleid op school en de specifieke begeleiding van hun kind. Het is daarom van wezenlijk belang dat school en ouders samenwerken in de begeleiding van hun kind.

Door middel van dit protocol worden ouders geïnformeerd over het dyslexiebeleid op het CLD. De dyslexiepas geeft ouders de gewenste duidelijkheid over de specifieke begeleiding van hun kind. Tijdens een ouderbijeenkomst met de remedial teachers krijgt u informatie over de manier van werken en de begeleiding op lange termijn.

Het begeleiden van de dyslectische leerling heeft ook gevolgen op financieel gebied. Het inschakelen van een remedial teacher en verdere dyslexieonderzoeken brengen kosten met zich mee. Momenteel worden de kosten van de remediale hulp door de school betaald.

Hoofdstuk 3: Signalering en onderzoek

3.1 Aanmelding

Van de aangemelde leerlingen kan dyslexie al op de basisschool bekend zijn. Als er op het Onderwijskundig Rapport de aantekening 'dyslexie' staat, neemt – indien noodzakelijk – de school contact op met de basisschool. Aan de basisschool kan worden gevraagd hoe de taalontwikkeling van de leerling is verlopen en welke extra begeleiding er heeft plaatsgevonden.

Om in aanmerking te komen voor de faciliteiten voor dyslectische leerlingen moet een officieel onderzoeksrapport en een bijbehorende dyslexieverklaring aanwezig zijn. Om de kwaliteit van de dyslexieverklaring en het onderzoeksrapport te waarborgen, hanteert de school de 'Checklist dyslexieverklaring voor scholen en instellingen'. Deze checklist is in juli 2016 opgesteld door het Ministerie van OCW. De dyslexieverklaring dient te voldoen aan de richtlijnen van deze checklist.

3.2 Onderzoek

In één van de eerste weken van het nieuwe schooljaar worden eersteklassers gescreend. Dat gebeurt door middel van een dictee. De test wordt door enkele docenten en de remedial teacher afgenomen en nagekeken. Als er aanleiding is voor nader onderzoek met betrekking tot dyslexie, kan er een uitgebreide screening door de remedial teacher uitgevoerd worden. Dit gaat in samenspraak met ouders, mentor en vakdocenten. Indien in klas 2 of hoger bij leerlingen dyslectische kenmerken naar voren komen, kan in overleg met ouders en vakdocenten alsnog besloten worden een dyslexiescreening te laten plaatsvinden. Dit geldt ook voor leerlingen die van een andere school komen. Ouders ontvangen een verslag van de screening, waarna ouders zelf kunnen beslissen of zij aan de hand van de bevindingen vanuit de screening de leerling verder willen laten onderzoeken door een extern onderzoeksbureau.

Leerlingen die al in het bezit zijn van een geldige dyslexieverklaring krijgen na een gewenningsperiode (ongeveer 4 tot 6 weken na aanvang van het schooljaar) remediale hulp.

3.3 De dyslexiepas

Elke leerling die een geldige dyslexieverklaring met een bijbehorend onderzoeksrapport op de school heeft ingeleverd, krijgt een dyslexiepas. Op deze pas staan verschillende faciliteiten. De dyslexiepas maakt deel uit van het beleid van de school om dyslectische leerlingen extra zorg en faciliteiten te bieden, zodat deze leerlingen hun schoolloopbaan met succes kunnen doorlopen. De pas geeft de leerling een steuntje in de rug.

De dyslexiepas wordt in het eerste jaar van de schoolcarrière uitgereikt (rond november/december).

Mochten de faciliteiten tussentijds wijzigen, krijgt de leerling een nieuwe pas. De dyslexiepas is een soort 'contract' tussen de leerling met dyslexie en de school. Het beleid van de school is erop gericht dat de docent de aanbevelingen die op de pas staan en de afspraken die er gemaakt zijn over de aanpak van dyslexie opvolgt. Van de dyslectische leerling verwacht de school dat deze zich aan een aantal afspraken houdt. De leerling heeft bijvoorbeeld een inspanningsplicht. De kaart mag niet misbruikt worden voor het niet of slechts ten dele maken/leren van het huiswerk.

De indicerende diagnose dient als uitgangspunt bij het invullen en aankruisen van de faciliteiten op de dyslexiepas. Het betreft de aanbevelingen die gedaan zijn op basis van de onderkende en de verklarende diagnose, de bevindingen van de remedial teacher en de adviezen uit het dyslexierapport van de orthopedagoog of psycholoog.

De dyslexiepas is dus een persoonlijke kaart, aangepast aan de behoefte van de betreffende leerling. Dyslexie is een beperking met een structureel karakter, om deze reden is een dyslexieverklaring voor onbepaalde tijd geldig.

3.4 Mogelijke faciliteiten voor dyslectische leerling

Dyslectische leerlingen hebben recht op toetsverkorting of tijdsverlenging. Deze faciliteit krijgt iedere dyslectische leerling op het CLD. Daarnaast zijn er ook andere faciliteiten. Van welke faciliteiten de leerling gebruik mag maken is afhankelijk van de ernst van de dyslexie en gaat altijd in samenspraak met de remedial teacher.

- Onderbouw: Toetsverkorting (10-20% vermindering van het aantal vragen bij schriftelijk werk)
- Bovenbouw: Tijdverlenging
- Getypte toetsen met een duidelijke lay-out
- Aangepaste beoordeling voor de spelling bij de talen
- Variatie in toetsvormen: naast schriftelijke toetsing extra mondelinge toetsing (minimaal 1 SO per periode in overleg met de docent)
- Inzet van hulpmiddelen zoals: een laptop, spraaksoftware, LEX-app etc. De aanschaf hiervan valt onder de verantwoordelijkheid van de ouders.
- Kopiëren van aantekeningen van klasgenoten op vertoon van de dyslexiepas. Dit geldt voor aantekeningen die in de les gegeven zijn. De leerling is hier zelf verantwoordelijk voor.
- Dispensatie van het hardop lezen in de klas.

3.5 Faciliteiten voor eindexamenkandidaten

- Verlenging van de duur van de examentoets met ten hoogste 30 minuten
- Aangepaste luistertoetsen (met extra leestijd en/of met verlenging van pauzes tussen de vragen).
- Gebruik van gesproken examenteksten (auditieve ondersteuning via de computer)
- Gebruik van laptop met spellingcontrole bij schrijfvaardigheid. Het is de verantwoordelijkheid van de leerling om dit tijdig aan te vagen op school. De school moet zo spoedig mogelijk bij de inspectie melden welke faciliteiten bij de examens zijn toegekend aan de leerlingen .

De laatste jaren zijn er tal van technologische ontwikkelingen die voor dyslectische van nut kunnen zijn. Voor het gebruik van deze middelen tijdens het examen geldt dat de leerling de aangevraagde faciliteiten tijdens het examen mag benutten als hij deze faciliteiten tijdens zijn/haar schoolloopbaan ook heeft gebruikt.

3.6 Dispensatie

In de eerste drie jaar van de havo en het VWO is het niet mogelijk om vrijstelling te krijgen voor de modern vreemde talen. In zéér uitzonderlijke gevallen en met zéér grondige redenen is het wel mogelijk dat de school de kerndoelen voor Frans en Duits aanpast. Deze beslissing ligt bij het bevoegd gezag. Deze dispensatie heeft verregaande gevolgen voor het vervolgonderwijs en zal altijd moeten worden gemeld bij de inspectie.

Op het VWO krijgen leerlingen met een erkende dyslexieverklaring in de bovenbouw dispensatie voor de tweede modern vreemde taal.

3.7 Remedial Teaching

Leerlingen met officieel gediagnosticeerde dyslexie komen in aanmerking voor begeleiding. Deze begeleiding kan gedurende de gehele schoolloopbaan worden gegeven door de remedial teacher of door een vakdocent. De remedial teaching start na ongeveer 4 tot 6 weken na aanvang van het schooljaar. De leerlingen krijgen frequent les in groepjes van maximaal acht leerlingen. Ouders en leerlingen worden schriftelijk geïnformeerd over de aanvangsdatum. Door roosterwijzigingen bij de reguliere lessen kunnen er ook binnen het rt-rooster wijzigingen optreden. Deze wijzigingen worden na mondeling overleg met de

leerlingen doorgevoerd. De lessen vallen binnen de schooltijden, waarbij vrije en huiswerkvrije uren de voorkeur hebben.

De begeleiding is toegespitst op het aanleren van leerstrategieën en studievoordigheden. Dit heeft als doel, dat de leerling om te gaan met zijn dyslexie binnen het voortgezet onderwijs. Het vergt van de leerling een actieve rol.

In de onderbouw is er aandacht voor het uitbreiden van de woordenschat, voor de spelling van woorden en voor het technisch lezen. Tijdens de lessen wordt zoveel mogelijk de spelling van de vreemde talen en de spelling van het Nederlands geoefend en worden de regels die de correcte schrijfwijze ondersteunen aangeleerd. Het gefaseerd en stapsgewijs oefenen tijdens de lessen biedt een model voor het gestructureerd aanpakken van de leerstof.

In de bovenbouw blijft er aandacht voor de vreemde talen: voor het toepassen van inprenttechnieken bij het leren en schrijven van woorden voor het toepassen van de taalregels. Bovendien wordt het lezen van lange, ingewikkelde teksten gestimuleerd. Bij teksten Nederlands leren de leerlingen leesstrategieën te gebruiken om het tekstbegrip te vergroten.

De door de leerling gemaakte proefwerken vormen vaak een uitgangspunt voor gesprekken over de volgende onderwerpen: de invloed van dyslexie op het leren, de effecten van de faciliteiten, de voortgang, de werkhouding van de leerling, het gebruik van ondersteunende technologie en de schoolbeleving. Naar aanleiding van deze gesprekken kan de remedial teacher een schakelfunctie vervullen tussen leerling en docent.

Maart 2017